

Ф. КУЛЯ, Я. КУЛЯ, Н. ВАКУЛА
(УЖГОРОД)

МИКОЛА РІЗДОРФЕР: ЛІКАР-ГЕРОНТОЛОГ, СОЦІОЛОГ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ НА ЗАКАРПАТТІ В 30-ТІ РОКИ ХХ СТ.

Микола Різдорфер - особистість непересічна, неординарна, але, на жаль, ще і сьогодні залишається маловідомим, забутим. Він належить до плеяди активних громадських діячів на Закарпатті, які у 20-30-тих роках ХХ століття були будівничими Карпатської України, був делегатом історичного Союму Карпатської України. Зрозуміло, що в роки тоталітаризму (1945 – 1990) його ім'я було віддане забуттю. Однак, нині, у роки незалежності України, його ім'я також випало з наукового обігу як сучасних дослідників історії краю, так і дослідників історії медицини Закарпаття. М. Різдорфер - автор низки праць про лікувальні властивості мінеральних вод Свалявського регіону, якості питної води, екології довкілля, питань соціальної і страхової медицини. В медичних колах заходу М. Різдорфер відомий як лікар-геронтолог[1].

У 30-х роках минулого століття М. Різдорфер працював окружним дільничним лікарем у Сваляві і залишив по собі пам'ять як "добрий лікар", у тому розумінні, що був доступним і безвідмовним у наданні лікарської допомоги населенню у будь-який час.

Народився Микола Різдорфер 5 грудня 1901 року в Рахові у робітничій німецькомовній родині. У школі, гімназії, а згодом і в університеті, вчився добре. Юнацькі роки М. Різдорфера припали на буремні, зрадикалізовані події в Європі кінця десятих і початку двадцятих років минулого століття. На його формування і становлення неабиякий вплив мали події цих років, що відбувались в краї і, зокрема, на Рахівщині - утворення "Туцувльської Республіки"...

З юнацьких років і упродовж усього життя М. Різдорфер був у приятельських стосунках з відомим закарпатським поетом, журналістом і громадським діячем - Василем Гренджою-Донським (1897-1974). У 1918 році М. Різдорфер студент медичного факультету Будапештського університету. З перших днів навчання в університеті він у вирі студентського життя, здружується з студентами-старшокурсниками, вихідцями із Закарпаття, - Миколою Долинаєм, Гаврилом Даниловичем, Олександром Фединцем та іншими [2].

У 1919 році, коли Закарпаття увійшло до складу Чехословаччини, Микола Різдорфер разом з іншими закарпатськими студентами, які ще не завершили свої медичні студії в Будапешті, продовжив навчання на медичному факультеті Празького університету [3, 4]. Як і раніше, він у центрі студентських подій, але студіям медицини віддавався сповна. У Празі почали діяти "Союз високошкільних студентів" [3] і "Кружок Соціальної Помочі Підкарпатських Студентів" [4]. Першими активними членами цих організацій були і медики-закарпатці - Олександр Фединець, Антін Бращайко, Микола Різдорфер та інші.

Восени 1926 року у Празі проходила наукова конференція, присвячена вивченню лікувальних властивостей мінеральних вод Підкарпаття (Закарпаття-Ф.К.). У роботі конференції брав участь відомий вчений-біохімік, автор 4-х томної монографії "Лікарська хемія" (Прага, 1904 - 1908), професор Іван Горбачевський (1854 - 1942), який також виступив з доповіддю: "Хімічний склад мінвод Синяка, Неліпина і Поляни". Головний акцент у його доповіді - це дефіцит йоду у питній воді у гірських районах Закарпаття.

На цій авторитетній конференції студент-Різдорфер виступив з науковою розвідкою: "Буркути Рахівщини". Його виступ був схвально прийнятий і ця обставина надала йому впевненості на подальші наукові пошуки [5]. У М. Різдорфера визрівають обрії до науково-дослідницької роботи, зокрема: "Йододефіцит у питній воді в гірських районах Закарпаття" та "Лікувальні властивості мінеральних вод"...

Після закінчення медичних студій у 1927 році М. Різдорфер проходить інтернатуру, працює в лікарнях Ужгорода, Мукачева. На початку 1930 року Міністерство охорони здоров'я ЧССР скеровує М. Різдорфера у Крайове управління охорони здоров'я, яке за наказом № 20/440 направляє його в м. Сваляву на посаду окружного дільничного лікаря. З перших днів роботи М. Різдорфер побував майже в усіх селах і школах. Після побаченого його чи ненайбільш згнітили санітарний стан джерел питної і мінеральних вод. У жовтні 1931 року за його настирливих вимог і завдяки порозумінню окружного інспектора Івана Добоша, відбулися окружні збори управителів народних шкіл та представників сільських комітетів, на яких було обговорено питання особистої гігієни та побуту, очищення та облаштування джерел питної та мінеральних вод.

Через якийсь час окружного лікаря М. Різдорфера (за сумісництвом) призначають завідувачим відділом соціально-страхової медицини фірми "Сольва" у Сваляві, а з жовтня 1938 року по березень 1939 року був її директором. На його вимоги щодо покращення побутових умов праці для проживання лісорубів замість колиб будувалися бараки, відкривалися кантини (робітничі їдальні - Ф.К.). Кантини одержували дотації з фонду страхування фірми. У цей же час М. Різдорфер укладає популярно-освітні брошури: "Як запобігти травматизму у лісі", "Про шкідливість для здоров'я вживання алкоголю і куріння". На кошти фірми було перевидано брошуру проф. Берегівської гімназії К.Феделеша - "Ни пий!"

Працюючи лікарем у Сваляві, М. Різдорфер був активним членом наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) у Львові, а також входив до складу секції гігієністів лікарської комісії, виступав з науково-пошуковими повідомленнями. Крім того, підтримував контакти з Миколою Долинаєм, який у 1936-1937 рр. обіймав посаду головного лікаря Ужгородської міської публічної лікарні, а також з лікарями цієї лікарні - О.Фединцем, А. Куткою, В.Фельдманом та іншими.

Не втратили своєї актуальності і наукової цінності звіти М. Різдорфера до крайових управлінь охорони здоров'я і лісового господарства, які рельєфно відзеркалюють спектр його науково-пошукових інтересів, а саме:

1. Санітарний стан гостиниць, ринків і їдалень [6].
2. Умови праці та охорона здоров'я робітників фірми "Сольва" [7].
3. Охорона здоров'я робітників на промислових підприємствах та в лісі [8].
4. Стан здоров'я учнів шкіл [9].
5. Суспільно-небезпечні хвороби та боротьба з ними (лікування) [10].
6. Статистичний відчит фірми "Сольва" про національний склад і фаховий рівень службовців та робітників фірми "Сольва" за 1938 рік [11].

Аналіз звітів, укладених М. Різдорфером - не суха констатація фактів, а науково-обґрунтовані, логічно-завершені рекомендації, які дають підставу говорити про нього не тільки як про лікаря взагалі, але як про лікаря-дослідника, соціолога.

На цей час визріло питання про проведення крайової конференції з проблем йододефіциту у питній воді в умовах Закарпаття. Проект був схвалений Крайовим управлінням-рефератом охорони здоров'я та Міністерством охорони здоров'я ЧССР. На Закарпаття прибула група вчених з Праги, до якої долучилися лікарі Ужгорода і Мукачева, які обстежили на предмет йододефіциту гірські джерела Велико-Березнянського, Перечинського, Волівецького й Рахівського районів. Проведення

конференції планувалося на червень 1938 року. Однак, політичні реалії 1938 року завадили її проведенню. Осторонь вирішальних подій 1938 – 1939 рр. для Закарпаття не міг стояти і Микола Різдорфер, який став безпосередньо їх активним учасником.

У розділі “Наші кандидати” Гренджа-Донський так писав про М. Різдорфера: “...У Сваляві небагато було тих інтелігентів, що під час найбільших переслідувань, під час лихоліття тримали з народом. ...збаламучена Свалявщина все ж таки пробуджується завдяки праці наших інтелігентів, між ними й д-ра Різдорфера. ...”[12].

12 лютого 1939 року М. Різдорфер був обраний депутатом до Сойму Карпатської України (значиться у списках делегатів під № 26). Як лікар, разом з М. Долинаєм входив до складу соціально-оздоровельної комісії в уряді Августина Волошина [13, 14, 15].

Обрання його депутатом до Сойму Карпатської України було для М. Різдорфера дещо неочікуваним й несподіваним. У 1984 році Вікентій Шандор зустрічався з дружиною М.Різдорфера Ольгою Остапчук, яка розповіла йому, що “... чоловік довідався про свою кандидатуру до Сойму з радіо і преси. Перед тим ніхто з уряду (Карпатської України-Ф.К.) про це з ним не говорив. Потім у телефонній розмові він питав Ю. Ревая про те як сталося, що не вважали потрібним попросити його згоди і записали його кандидатуру без його відома у списки кандидатів до Сойму Карпатської України. Він був би своєї згоди не дав, бо:”Як лікар політикою не займаюсь”. Такою була відповідь М. Різдорфера. “...Після оголошення імен кандидатів не було для Миколи зручним зняти свою кандидатуру”, -так закінчила розмову пані Оля. Цю версію підтвердив значно раніше і сам М. Різдорфер Імре Кардашенцеві [16].

16 березня 1939 року разом з дружиною Ольгою Остапчук М. Різдорфер виїхав до Братислави. Громадською роботою не займався. У травні 1945 року попадає у поле зору радянської контррозвідки і, негаючи часу, перебирається через Австрію у Мюнхен. Життя у таборі для біженців було скрутне. На початку 1950 року М. Різдорфер виїхав у США [17]. Важким було працевлаштування, перебивався тимчасовими заробітками.

Науковий доробок М.Різдорфера за кількістю невеликий, не впорядкований, але цікавий за задумом. Микола Різдорфер по собі залишив добру пам'ять як висококваліфікований лікар, який у 30-ті роки минулого століття закладав на Закарпатті підмурки соціально-страхової медицини і геронтології. Як лікар-патріот, який підтримував визвольні змагання на Закарпатті у 1938 – 1939 роках і робив усе можливе для розбудови української державності на Закарпатті.

1. Закарпаття в енциклопедії українознавства / Ред.-упор. В. Маркусь .-Ужгород: Гражда, 2003.- С. 147.
2. Довганич О. Микола Долинай: доля міністра (До 60-річчя Карпатської України) // Соціал-демократ.- 1999.- 13 лютого.- С. 13.
3. Шандор В. Спомини. Т.1. Карпатська Україна 1938–1939.- Ужгород: Гражда, Карпатський Союз, Інк., Нью-Йорк, Н.Й.,1996.- С. 93 - 94.
4. Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник: Кн. 1. Естафета поколінь національного відродження.- Львів-Чикаго, 1994.- С. 268 – 269.
5. Терени мінеральних джерел на Підкарпатті: Зб. наук. конф. / За ред. П.Савицького.- Прага, 1926.
6. ДАЗО.- Фонд 21.- опис 7.- справа 30.- арк. 2 – 5.
7. Там само.- арк. 56 – 57.
8. Там само.- арк. 50 – 51.
9. Там само.- справа 161.- арк. 2 – 5.

10. Там само.- арк. 110 – 120.
11. ДАЗО.- Фонд 5 с / 19.- опис 1.- арк. 46.
12. Твори Василя Гренджі-Донського: В 12 т. / Карпатський Союз, Інк.- Вашингтон, 1989.- Т. IX: Публіцистика.- С. 224.
13. Твори Василя Гренджі-Донського В 12 т. / Карпатський Союз, Інк.- Вашингтон, 1987.- Т.VIII: Щастя і горе Карпатської України: Щоденник.- С. 144.
14. Там само.- С. 247 – 248.
15. Там само.- С. 253.
16. Шандор В. Спомини Т. 1. Карпатська Україна 1938–1939.- Ужгород: Гражда, Карпатський Союз, Інк., Нью-Йорк, Н.Й., 1996.- С. 271.
17. Закарпаття в енциклопедії українознавства / Ред.-упор. В. Маркусь.- Ужгород: Гражда, 2003.- С. 147.

SUMMARY

F. Kulia, J. Kulia, N. Vakula. Mykola Risdorfer: doctor-gerontologist, sociologist and social activist at the Transcarpathia in the 30-ies.

This article deals with the life and medical inheritance of doctor Mykola Risdorfer, who in the 1930-es worker in Svalyava and was the head of the insurance medicine of the company "Solyva". He is considered to be the founder of insurance medicine in Zakarpattja with is revived today.